

TECHNOLOGIES OF SOCIAL WORK WITH AGGRESSIVE-BEHAVIOR CHILDREN AND THEIR FAMILIES

Komilova Nasiba Komil qizi

Master's Student of National University of
Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

T. Xojiyev

Scientific Supervisor:, PhD in Philosophy, Associate Professor

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20311430>

ARTICLE INFO

Received: 14th May 2026

Accepted: 19th May 2026

Online: 20th May 2026

KEYWORDS

Aggressive behavior, aggression, social work, family, rehabilitation, prevention, pedagogical approach, psychological assistance.

ABSTRACT

This article analyzes the psychological characteristics of children with aggressive behavior, the factors influencing the formation of such behavior, and the technologies of social work carried out with these children and their families. Modern approaches, complex rehabilitation methods, and preventive mechanisms are scientifically discussed. The article also highlights the importance of family environment, educational institutions, and social support systems in reducing aggressive tendencies among children. Effective pedagogical and psychological assistance methods aimed at social adaptation and behavioral correction are presented.

TOJOVUSKOR XULQ-ATVORLI BOLALAR VA ULARNING OILASI BILAN IJTIMOYIY ISH OLIB BORISH TEXNOLOGIYALARI

Komilova Nasiba Komil Qizi

Mirzo Ulug'bek Nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti Magistri

T.Xojiyev

Ilmiy rabar: Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dotsent

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20311430>

ARTICLE INFO

Received: 14th May 2026

Accepted: 19th May 2026

Online: 20th May 2026

KEYWORDS

Tojovuskor xulq-atvor, agressiya, ijtimoiy ish, oila, rehabilitatsiya, profilaktika, pedagogik yondashuv, psixologik yordam.

ABSTRACT

Ushbu maqolada tojovuskor (agressiv) xulq-atvorli bolalarning psixologik xususiyatlari, ularning shakllanish omillari hamda bunday bolalar va ularning oilasi bilan olib boriladigan ijtimoiy ish texnologiyalari tahlil qilinadi. Zamonaviy yondashuvlar, kompleks rehabilitatsiya usullari va profilaktik mexanizmlar ilmiy asosda yoritiladi.

Kirish. Zamonaviy jamiyatda bolalar orasida tojovuskor xulq-

atvorning ortib borishi dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammolardan biri

hisoblanadi. Bunday xulq-atvor nafaqat bolaning shaxsiy rivojlanishiga, balki uning atrofidagi ijtimoiy muhitga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tojovuskorlik — bu shaxsning boshqa odamlarga, atrof-muhitga yoki o'ziga nisbatan zarar yetkazishga qaratilgan ongli yoki ongsiz harakatlaridir. Mazkur muammoni hal etishda faqat pedagogik yoki psixologik yondashuvlar yetarli emas. Bu jarayon kompleks tarzda — oila, maktab, ijtimoiy muhit va mutaxassislar hamkorligida olib borilishi zarur. Shu bois ijtimoiy ish texnologiyalarining ahamiyati alohida o'rin tutadi. Globallashuv, axborot oqimining keskin ortishi hamda ijtimoiy munosabatlarning transformatsiyasi sharoitida bolalar xulq-atvorida kuzatilayotgan deviant holatlar, xususan, tojovuskorlik fenomeni tobora murakkablashib borayotgan ko'p qatlamli muammoga aylanmoqda. Tojovuskor xulq-atvor nafaqat individual psixik jarayonlarning izdan chiqishi mahsuli, balki u ijtimoiy, madaniy va oilaviy determinantlarning o'zaro ta'siri natijasida shakllanadigan murakkab ijtimoiy-psixologik konstrukt sifatida namoyon bo'ladi.

Mazkur holatni faqatgina pedagogik yoki klinik yondashuvlar doirasida tahlil qilish yetarli emas, chunki agressiv xatti-harakatlar ko'pincha bolaning ijtimoiylashuv jarayonidagi uzilishlar, kommunikativ disfunktsiyalar hamda ijtimoiy rollarni adekvat o'zlashtira olmasligi bilan uzviy bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, tojovuskor xulq-atvorli bolalar bilan ishlashda ijtimoiy ish texnologiyalarining tizimli va integrativ yondashuvini qo'llash zarurati yuzaga keladi. Shuningdek, oilaviy muhitning

disfunktsionalligi, ota-ona va bola o'rtasidagi affektiv aloqalarning zaifligi, tarbiyadagi avtoritar yoki beparvo uslublar agressiyaning kuchayishiga xizmat qiluvchi asosiy omillar sifatida e'tirof etiladi. Shu bois mazkur maqolada tojovuskor xulq-atvor fenomenining nazariy-metodologik asoslari hamda uni ijtimoiy ish texnologiyalari orqali korreksiya qilish mexanizmlari chuqur tahlil etiladi.

Asosiy qism

Tojovuskor xulq-atvorli bolalar bilan ijtimoiy ish olib borish jarayoni kompleks, ko'p bosqichli va ko'p komponentli tizim sifatida qaraladi. Ushbu tizimda har bir element – bola, oila, ta'lim muassasasi va keng ijtimoiy muhit – o'zaro funksional bog'liqlik asosida faoliyat yuritadi. Avvalo, agressiv xulq-atvorni tushuntirishda biopsixosotsial modelga tayanish maqsadga muvofiqdir. Mazkur modelga ko'ra, agressiya biologik predispozitsiyalar (nerv tizimi xususiyatlari, gormonal omillar), psixologik komponentlar (emotsional beqarorlik, frustratsiya, past refleksiya darajasi) hamda ijtimoiy determinantlar (oilaviy nizolar, ijtimoiy stresslar, tengdoshlar bosimi)ning o'zaro integratsiyasi natijasida yuzaga keladi. Ijtimoiy ish texnologiyalari aynan shu ko'p omilli strukturani hisobga olgan holda ishlab chiqiladi. Diagnostik bosqichda faqat bolaning individual xususiyatlari emas, balki uning mikrosotsiumi – ya'ni oilaviy munosabatlar tizimi, kommunikativ muhit, tarbiya uslublari ham chuqur tahlil qilinadi. Bu jarayonda strukturaviy-intervyu, kuzatuv, psixodiagnostik testlar va oilaviy

genogramma kabi metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Keyingi bosqich – korreksion va reabilitatsion ishlar – o‘zining ko‘p yo‘nalishliligi bilan ajralib turadi. Bu yerda kognitiv-behavioral yondashuv asosida bolaning disfunktsional fikrlash stereotiplari aniqlanadi va ularni konstruktiv fikrlash modellari bilan almashtirishga qaratilgan treninglar tashkil etiladi. Shu bilan birga, emotsional o‘zini boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirish, empatiyani rivojlantirish hamda ijtimoiy rollarni adekvat bajarish kompetensiyalarini mustahkamlash ustuvor vazifa sifatida belgilanadi. Oila bilan olib boriladigan ijtimoiy ish esa alohida tizim sifatida qaraladi. Bu jarayonda ota-onalarning tarbiyaviy strategiyalarini modifikatsiya qilish, destruktiv kommunikativ modellardan voz kechish, affektiv qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish muhim hisoblanadi. Ayniqsa, oilaviy terapiya elementlarini joriy etish orqali bola va ota-ona o‘rtasidagi psixologik masofani qisqartirish mumkin. Profilaktik yo‘nalish esa uzoq muddatli ijtimoiy natijalarni ta‘minlashga xizmat qiladi. Bu yerda maktab, mahalla va boshqa ijtimoiy institutlar hamkorligida agressiyani oldini olishga qaratilgan dasturlar ishlab chiqiladi. Ijtimoiy moslashuvni qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratish, ijobiy xulq-atvorni rag‘batlantirish va destruktiv xatti-harakatlarni kamaytirishga qaratilgan tizimli choralar qo‘llaniladi.

Tojovuskor xulq-atvorli bolalarning psixologik xususiyatlari
Tojovuskor xulq-atvorli bolalar odatda quyidagi belgilar bilan ajralib turadi:

-tez jahllanish va impulsivlik;
-boshqalarga nisbatan dushmanona munosabat;
-nizolarga moyillik;
-empatiya darajasining pastligi;
o‘zini nazorat qilish mexanizmlarining yetarli rivojlanmaganligi.

Bunday bolalarda agressiya ko‘pincha ichki ziddiyatlar, psixologik travmalar yoki ijtimoiy muhitdagi salbiy omillar natijasida shakllanadi.

Tojovuskorlikning shakllanish omillari

Tojovuskor xulq-atvorning yuzaga kelishiga quyidagi omillar sabab bo‘lishi mumkin:

a) Oila omili:

oiladagi nizolar;

ota-onaning e‘tiborsizligi yoki haddan tashqari qattiqqo‘lligi;
zo‘ravonlik muhitida tarbiya.

b) Ijtimoiy omillar:

tengdoshlar ta‘siri;

ijtimoiy tengsizlik;

axborot vositalaridagi agressiv kontent.

c) Individual omillar:

temperament xususiyatlari;

nevropsixologik buzilishlar;

past o‘z-o‘zini baholash.

Ijtimoiy ishning nazariy asoslari

Tojovuskor bolalar bilan ishlashda ijtimoiy ish quyidagi nazariy yondashuvlarga asoslanadi:

Tizimli yondashuv – bola va uning oilasini yagona tizim sifatida ko‘rib chiqadi;

Ekologik yondashuv – bolaning rivojlanishini uni o‘rab turgan muhit bilan bog‘liq holda tahlil qiladi; Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv –

bolaning individual xususiyatlarini inobatga oladi.

Ijtimoiy ish texnologiyalari

Tojovuskor xulq-atvorli bolalar bilan ishlashda quyidagi texnologiyalar samarali hisoblanadi:

a) *Diagnostik texnologiyalar*
Bolaning psixologik holatini aniqlash, agressiya darajasini baholash, oilaviy muhitni tahlil qilish.

b) *Konsultativ texnologiyalar*
Ota-onalar va bolalarga psixologik maslahatlar berish, konfliktlarni hal etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

c) *Reabilitatsion texnologiyalar*
psixokorreksiya mashg'ulotlari; art-terapiya; rolli o'yinlar orqali ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish.

d) *Profilaktik texnologiyalar*
agressiyani oldini olish dasturlari; ijobiy xulqni shakllantirish; ijtimoiy moslashuvni qo'llab-quvvatlash.

Oila bilan ishlashning ahamiyati

Tojovuskor xulq-atvorni bartaraf etishda oila bilan ishlash muhim ahamiyatga ega. Chunki bola shaxsining shakllanishida oilaning roli hal qiluvchi hisoblanadi.

Oila bilan ishlash yo'nalishlari:

ota-onalarni pedagogik savodxonligini oshirish;

oilaviy muhitni sog'lomlashtirish; konfliktlarni konstruktiv hal etishga o'rgatish;

ota-ona va bola o'rtasidagi ishonchni mustahkamlash.

Ijtimoiy ish jarayonining bosqichlari

Muammoni aniqlash

Diagnostika

Reja tuzish

Amaliy ishlarni amalga oshirish

Natijalarni baholash

Monitoring va kuzatuv

Zamonaviy innovatsion yondashuvlar

Bugungi kunda quyidagi innovatsion usullar keng qo'llanilmoqda: kognitiv-behavioral terapiya (CBT); mediatsiya texnologiyalari; inkluziv ta'lim muhitida ishlash; raqamli psixologik platformalardan foydalanish.

Xulosa

Tojovuskor xulq-atvorli bolalar bilan ishlash murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, u kompleks yondashuvni talab etadi. Ijtimoiy ish texnologiyalaridan samarali foydalanish orqali nafaqat bolaning xulq-atvorini ijobiy tomonga o'zgartirish, balki uning ijtimoiylashuvini ta'minlash mumkin. Ayniqsa, oila bilan hamkorlikda olib borilgan ishlar yuqori samaradorlikka ega bo'ladi. Mazkur yo'nalishda mutaxassislarining malakasini oshirish, innovatsion metodlarni joriy etish va profilaktik ishlarni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, tojovuskor xulq-atvorli bolalar bilan ishlash jarayoni oddiy pedagogik ta'sir choralaridan ancha kengroq va murakkabroq tizimni tashkil etadi. Ushbu muammo ko'p omilli va ko'p darajali xususiyatga ega bo'lib, uni samarali hal etish uchun integrativ, tizimli va ilmiy asoslangan yondashuv zarur. Ijtimoiy ish texnologiyalarining samaradorligi, avvalo, ularning individual yondashuvga asoslanganligi, oila va ijtimoiy muhit bilan uzviy integratsiyada amalga oshirilishi hamda uzoq muddatli monitoring tizimi bilan qo'llab-quvvatlanishiga bog'liq. Ayniqsa, oilaviy muhitni sog'lomlashtirish, ota-

onalarning psixologik-pedagogik kompetensiyalarini oshirish va bolada ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini shakllantirish ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, zamonaviy ijtimoiy ish amaliyotida innovatsion texnologiyalarni joriy etish, multidisiplinar yondashuvni

kengaytirish hamda profilaktik strategiyalarni kuchaytirish orqali tojovuskor xulq-atvorning oldini olish va uni bartaraf etish imkoniyatlari yanada kengayadi.

Natijada, nafaqat alohida bir bolaning ijtimoiylashuvi ta'minlanadi, balki jamiyatda sog'lom psixologik muhitni shakllantirishga ham erishiladi.

References:

1. Karimov I.A. – Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. – Toshkent, 2018.
2. G'oziev E.G'. – Umumiy psixologiya. – Toshkent, 2020.
3. Abdurahmonov Q.X. – Ijtimoiy ish asoslari. – Toshkent, 2021.
4. Bandura A. – Social Learning Theory. – New York, 2019.
5. Patterson G. – Coercive Family Process. – Oregon, 2020.